

d'altres que deixem reunits en un plec) uns de poc accessibles (V. especialment el repertori del *DBal.*).

L'ús com a verb substituït de 'dir', comú en general a les llengües rom. (si bé repellit pel castellà) ha estat desenrotllat especialment en fr., oc. i cat. (en it. és molt familiar i en pres. històric, Petocchi, I, 879b30), va ser estudiat a fons en un dels penetrants treballs de Spitzer, *ARom.* VIII, 1924, 349-71. Es troba quasi només en narracions dialogades i en temps passats (perfet, impf., algun cop en pres. històric); en llengua d'oc ja molt freqüent a l'Edat Mitjana, generalment en construcció reflexiva («fa-s ela», Jauré Rudel), però també tr. («Seinner Deus, *fer sanz Simon*, ara laissàs ---» en un sermó del S. XII, *PSW* III, 388, § 32); també en català n'hi ha testimonis en incisos, en algun text medieval, molt repetits (uns 14 cops) en la *Faula* del mallorquí G. de Torroella (c. 1400): «certes —fi-m eu— eras puch dir / qu' encantament és tot quant vey», 'vaig dir jo', veg. la nota 40 d'*EntreDL* I, 44; modernament sobretot, en els nostres narradors: «Vinc de part de --- —Ya us conec —féu la Mercè, tement que de cada finestra l'aguaytarían», Genís Aguilar (*Jo. Fl.*, 1878, 216); «Oh! —féu donya Mercè, estrenyent la mà del conco. —Quant de bo per aquí», Noller (*Vilaniu*, 123); «qui pot ser? —feya l'He-reuct ---», Pin i Soler (*La fam. dels Garrigas*, 68); *AlM*, § 5d.

En lloc de l'ús més general (únic en cat. central) *fer de bon ---, fer de mal ---* (infinitiu) 'ser fàcil o difícil de', en algunes zones extremes de l'E. i del NE. s'ha construït *fer bon* i *fer ben*: «*fa* molt *ben* mirar qui te lo duran», Vallespir, a. 1643 (*Lli. Roig de Prats de Molló*, f.º 155v), «allà hi *faría bon* pescar, amb cornet», Formentera (1963). 'Convenir': Olot: «—Ja m'ho deya suara la Corall, que no li *fas*, per mussol, y perquè no 't sabs treure les paraules de la boca», MVayreda (*Puny.* VI, 120); «sí el corresponsalatge no los *fa* gaire o no gens, que ho diguen tot dret», AMAlcover (*BDLC* I, 34).

Fer a 'ser digne de, convenir de, haver-se de': «hom orat *fa* a ligar», Llull (*Doctr. Pu.*, ed. Gili, p. 165); «no és qui reprene ço que *fa* a rependre ni qui lo ço que *fa* a lohar», id. (*Merav.*, *NCL.* II, 128); «una somada de préssecs --- e de tota altra fruyta que no *fassa* a mesurar ab mesura», doc. cerdà de 1288 (bis, *RLR* IV, 504): «les dites dues lletres --- trametats al dit Jutge aquella --- e, puys, que acordets ab lo Governador --- si li *fa* a enviar l'altra en què li demanam lo bescuyt, cor si acordaven que no li *fes* a enviar, per ço que tots dies lo aempram, retenguéssets la dita letra», doc. de 1329 (*BABL* IV, 437); «--- una palafanga de poca valor; dues exaderes estretes, que *fan* a calçar; unes gaffes trenquades en la una pua ---», a. 1373 (*MiretS*, *Templh.* p. 556); «sí --- Júpiter venia --- acompanyat ab Mercúrius --- no-s *farien* a comparar a aquests», AntCanals (*Scipió*, *NCL.*, 45).

S'ha discutit molt si és més acceptable i millor la construcció *fer a saber* o *fer saber*. No hi pot haver dubte que els qui exclouïen aquella obeïen a un mer perjudici (o cedien inconscientment al fet que només

la segona s'accepta en el castellà i el francès normals); en realitat totes dues són igualment antigues, i no menys correctes i arrelades l'una i l'altra, segurament aquella encara amb més freqüència en la llengua popular i idiomàtica, i amb més amplitud social i geogràfica. La trobem en massa i ininterrompudament des del S. XIII.

Ja en les Grans Cròniques: «e'l senyor rei --- tramès-me una barca armada en què-m *faia* a *saber* que escombràs lo castell de Gerba de fembres e d'infants», Muntaner (§ 259, *Casac.* VII, 34.19); «li *feya* a *saber* que, totes coses lexades, que ell se'n tornàs a Constantinoble ab tota la hoste», id. (ed. Bof., 396).¹ Però ja apareix fins en docs. del S. XIII: «li *ffa* *assaber*, que à volentat de uzar de totes les cozes --- així con om deu uzar de conseyll --- de car frare», doc. cancelleresc de 1298 (Finke, *Acta Arag.* III, 66); «a la Vostra Senyoria, senyor, *fem* a *saber* que ---», id. 1304 (ib. III, 124); «remembransa sia a Vidal Sacarrera --- *fas*-vos a *saber* que --- ordenen los termenals ---», doc. mall. de 1343 (veg. *hic HI*); «e-t *fèu* a *saber* que l'anamic te *faría* caser», Reixac (*Questa*, 107.16, de nou 164.1); «*fa*-ls hom *assaber* que pagaran per pena, per cascuna vegada que contra faran, vint sols.», Tort., 1341 (*BABL* XI, 416); «*fas*-vos a *saber* que a-N Pere Eres, capellà e almoynor de la senyora Rayna són degudes les quantitats dejús scrites ---», 1421 (CaCandi, *Misc.-HiCat.* I, 262); «quant les hi posaren ho *fassen* a *saber* als manífics senyors Procuradors», Tort., 1599 (Vergés Paulí, *Espurnes*, 97).

L'estil noble i urbà del Consell de Cent, del nostre cap i casal admetia per igual les dues coses: «23 de Juny 1629 --- los Consellers anaren a donar lo norabona al Virrey per haver-li nat un fill, y haver-los-ho *fet* a *saber*», *Rùbriques de Bruinquer* (i també, dos anys més tard, carta «donant-li lo pèsame de la mort --- en resposta de la que havia escrita *fent*-los *saber* aquella», vol. I, 220). En les crides municipals, etc., *fer a saber* sembla ser general: «ara ojats què-us *fa* hom a *saber*», 1374 (CaCandi, *SHilari S.*, p. 155), id. a la Pobra de Lillet 1406 (Serra V., *Pinós i Matapl.* III, 163); a Capellades aa. 1476, 1600 (*BABL* III, 41, 44), a La Secuita aa. 1699 i 1708 (Dan. Recasens, *La Sec.*, pp. 3, 47); a Mallorca: «ara hoü què-us --- *fem* a *saber*», 1674 (*BSAL* III, 70a). Tan arrelat és això que allà on el castellà ha aconseguit la imposició oficial, persisteix, però, tenaçment, la construcció catalana: així he sentit jo mateix el refractari *se hace* a *saber* en els pobles catalans anexas a la província d'Osca (en tinc nota d'Estopanyà, 1956, i el nunci mateix em confirmà que igual ho diuen en els pobles veïns), i un doc. municipal de Tortosa de 1637 porta «le *hazemos* ha *saber* que el Padre Espinel ---» (Vergés, oc. 88).

El cas és que no és solament amb el cast. sinó també enfront d'altres llengües germanes que s'aixeca el sentiment d'una oposició catalana en aquest punt: allà on Dante ens contà «e *fa sapere* a' due miglior da Fano / --- / che --- / gittati saran fuor di lor vasello / e mazzerati», Andreu Febrer girava aqueix imperatiu per *fé* a *saber* (*Inferno* xxviii, 76), ometent la e pre-